

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований в 1996 році

Рівне – 2006

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я В З А К Л А Д А Х О С В І Т И :
Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету.
Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюров Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №11 від 30.06.2006 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2006

вихованців з музикою, тому, безумовно, необхідним є всебічне уявлення про художнє мистецтво, цілісний аналіз конкретного музичного твору [2, 149].

ЛІТЕРАТУРА

1. Основні засади розвитку Вищої школи України в контексті Болонського процесу. / Упор.: Степко М.Ф., Боллобаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2003. – 72с.
2. Палій Н.В. Вдосконалення самостійної роботи студентів у процесі вивчення навчальної дисципліни. Історія української музики // Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (досвід впровадження КМСОНП у ТНПУ ім. В.Гнатюка), частина 3. – Тернопіль, 2005. – С. 148-152.
3. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки спеціалістів. / Розробн.: В.В. Грубінко, І.І. Бабин, О.В. Гузар. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 48с.
4. Проців Л.Й. Музична педагогіка в системі неперервної мистецької освіти. // Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (досвід впровадження КМСОНП у ТНПУ ім. В. Гнатюка), частина 3. – Тернопіль, 2005. – С. 191-194.
5. Сікорський П. Принципи кредитно-модульної технології навчання. // Вища шк., 2004. – №4. – С. 69-76.
6. Шип С. Музична форма від звуку до стилю. – К., 1998. – 368с.

Резюме. Автор поднимает актуальные проблемы организации самостоятельной работы студентов в условиях кредитно-модульного обучения. В статье рассматривается содержание модуля „Индивидуальное учебно-творческое задание” в структуре зачетного кредита программы учебного курса „Основной музыкальный инструмент” для студентов специальности 7.020207 „Музыкальная педагогика и воспитание”.

Ключевые слова: содержание модуля „Индивидуальное учебно-творческое задание”, особенности организации самостоятельной работы студентов.

Summary. The author raises the actual questions of organization of students' independent work in conditions of credit module study. The content of module "Individual educationally creative task" in the structure of program of the educational course "The main musical instrument" for speciality 7.020207 "Musical pedagogies and education"

Key words: the content of module "Individual educationally creative task", the peculiarities of organization of independent work of students.

Одержано редакцією 28.02.2006.

УДК: 378. 036: 78

Л.П. ЯКОВЕНКО, Н.О. ШИПУНОВА

ВИХОВАННЯ МУЗИЧНОГО МИСЛЕННЯ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ЕСТЕТИЧНОЇ ОЦІНОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Резюме. У статті висвітлюється проблема формування у студентів музично-педагогічного факультету наукових прийомів самостійного оціночного мислення. на основі експериментальних досліджень автори пропонують методику виховання музичного мислення студентів у процесі естетичної оціночної діяльності.

Ключові слова: естетична оцінка, музичне мислення, оціночне мислення, оціночна діяльність, ціннісні орієнтації.

Особливого значення на сучасному етапі розвитку нашої держави набувають проблеми, пов'язані з вихованням творчої особистості, здатної спрямувати свою життєдіяльність у русло гуманістичного розвитку суспільства і саморозвитку на ґрунті засвоєння загальнолюдських та культурних цінностей. Дійовим засобом виховання гармонійно розвиненої особистості є мистецтво, яке безпосередньо впливає на її світогляд, мислення та художньо-творчий розвиток. Проте виховні можливості мистецтва не реалізуються самі по собі, а вимагають серйозної духовної та інтелектуальної діяльності. Унікальною особливістю музичного мистецтва є звернення до найпотаємніших струн людської душі. Тому дослідники у галузі музично-естетичного виховання дедалі більший інтерес виявляють до вивчення внутрішньої психологічної структури особистості, до особливостей сприйняття нею музичних творів.

Музичне мистецтво дозволяє викликати у слухачів певну оціночну реакцію і разом з тим пристосувати художній зміст до індивідуальності кожної людини, втілити задум автора в особистісну структуру слухача. В естетичній оціночній діяльності активно виявляються особливості кожної особистості, її індивідуальний досвід, суб'єктивне бачення світу. Питання вивчення механізмів естетичної оцінки, оціночної діяльності особистості, її ціннісних орієнтацій привертають увагу представників різних галузей знань – філософії, естетики, психології, соціології, мистецтвознавства і педагогіки. Великий інтерес становлять музикознавчі дослідження Б.Асаф'єва [9], Л.Мазеля [10], В.Медушевського [11], Є.Назайкінського [12] та ін., які розробили принциповий підхід до аналізу музичного твору як цілісної структури, розкрили образно-виражальну єдність естетичного впливу змісту і форми на слухача. Наукові праці цих авторів є основоположними у визначенні критеріїв естетичної оцінки і дозволяють встановити її нормативний "еталон".

У ряді праць помітне зближення теорії естетичного виховання з методами конкретно-соціологічних та психологічних досліджень. Так, у науковій літературі накопичено значний досвід соціологічного вивчення

ціннісних орієнтацій у галузі музики учнівської молоді різних вікових груп. Значний інтерес становить індивідуально-психологічне дослідження процесу сприйняття й оцінки музики в праці О.Костюка “Сприймання музики і художня культура слухача” [7]. На великому експериментальному матеріалі автор глибоко і всебічно досліджує проблему засвоєння слухачами музичної культури, ступінь відповідності емоційно-естетичного відгуку людини реальній архітектоніці музичного твору. В роботі підкреслюється, що основним критерієм художньої культури слухача є вміння сприймати процес розвитку музичного твору, фіксувати його “вузлові моменти”, здатність до глибокого розуміння ідейно-художніх якостей твору.

Проблема виховання вміння цінувати прекрасне набуває особливого значення у справі підготовки музикантів-фахівців, зокрема вчителів музики, чия особиста система цінностей та вміння формувати її у майбутніх учнів і слухачів багато в чому зумовлюють рівень естетичного розвитку молоді. Значення підготовки вчителя музики до оціночної діяльності відзначалося ще в працях Б.Асаф'єва [9]. На його думку, поряд з навчанням хорового співу, гри на музичних інструментах, теорії та історії музики величезну роль у професійній діяльності вчителя відіграє розвиток здатності глибоко інтерпретувати музичний твір, правильно спрямовувати музичне сприйняття й оціночне ставлення до музики учнів шкіл.

Ця проблема знайшла широке відображення в педагогічній літературі, зокрема в працях О.Апраксіної [8], Л.Коваль [6], О.Ростовського [1], О.Рудницької [2;3;4] та ін. В них підкреслюється, що визначальним принципом навчання на музично-педагогічних факультетах є підготовка освіченого, висококваліфікованого музиканта-просвітителя. У зв'язку з цим одним з найважливіших критеріїв фахових якостей майбутнього вчителя музики має бути вміння правильно визначати естетичну оцінку музичних творів і аргументовано пояснювати своє ставлення до них.

Студенти музично-педагогічних факультетів – майбутні вчителі музики – мають необхідні загально-естетичні та спеціальні знання, охоплюють у своїх ціннісних орієнтаціях жанрове і стиліське розмаїття музичного мистецтва. Разом з тим, у них немає чіткого уявлення про нормативну естетичну оцінку і навичок практичного застосування набутих знань у самостійній оціночній діяльності. Загально-естетичні і спеціальні знання у багатьох випадках лишаються на рівні формального засвоєння і не сприяють розвитку творчого самостійного оціночного мислення студентів.

Дослідження показують, що в умовах існуючої практики викладання музично-теоретичних і спеціальних дисциплін та в методичній літературі увага приділяється переважно питанням навчання студентів прийомам виконання фактичного аналізу музичних творів. Проблема формування у студентів навичок орієнтації у сфері музично-естетичних цінностей не отримала належної уваги і в навчально-методичній літературі.

Предметом розгляду в даній статті є один з аспектів цієї важливої проблеми – формування у студентів-музикантів наукових прийомів оціночного мислення, що передбачає вміння аргументовано пояснити своє враження від твору, усвідомити і визначити його естетичну цінність та суспільну значущість на основі засвоєних естетичних, музикознавчих та музично-теоретичних наукових знань.

В оціночних судженнях виражається не тільки об'єктивна природа явищ, але і їх значення в практиці того чи іншого суспільства, класу, групи, особистості, а отже і специфічне ставлення людей до явищ (об'єктів). А оскільки явища можуть оцінюватися з різних групових та індивідуальних позицій, то важливою умовою наукової їх оцінки, в свою чергу, слугує вивчення об'єктивних особливостей, властивих даним явищам.

З огляду на це, слід виділити два взаємопов'язані, але різні за характером види розумової діяльності студентів, яким вони повинні навчитися в процесі оволодіння науковими знаннями. В музичному навчанні в процесі вирішення одних завдань розумова діяльність студентів повинна спрямовуватись на з'ясування суті музичного твору, музично-естетичних принципів, часу його створення, особливостей тематичного матеріалу, засобів музичної виразності і т.д. При вирішенні завдань іншого типу розумова діяльність студента спрямовується на отримання інформації про суспільно-естетичну значущість музичного твору: наскільки його тема актуальна, чи відповідають задуму твору музичні засоби виразності. Успішне виконання кожного з цих видів розумової діяльності потребує володіння двома різними типами інтелектуальних вмінь. Здійснення розумової діяльності першого виду досягається за допомогою прийомів фактичного аналізу музичних творів. Це прийом виявлення особливостей їх жанру, стилю, форми, гармонічної основи, тематичної і образної характеристики. Здійснення розумової діяльності другого виду відбувається за допомогою інших інтелектуальних вмінь – оціночних, основою яких є використання методів естетичної оцінки ідейно-тематичного змісту та художніх засобів музичних творів.

Формування у студентів навичок двох вищезгаданих типів, вмінь самостійно використовувати прийоми як фактичного, так і оціночного аналізу є важливим завданням виховання музичного мислення. Саме на такій основі може сформуватися здатність самостійно орієнтуватися у сфері музично-естетичних цінностей, мати свою думку про твори різних музично-естетичних напрямків не тільки на емпіричній (емоційно-життєвій) основі, а спираючись на естетичні, музикознавчі та музично-теоретичні знання. У зв'язку з цим виникає запитання, якою мірою отримані на різному навчальному матеріалі психолого-педагогічні дані про роль прийомів оціночного мислення в навчальній діяльності студентів і про умови їх формування можна застосовувати до проблеми виховання музичного мислення? Чи достатньо ефективними є існуючі методи навчання в музичній педагогіці для формування у студентів вмінь самостійно виконувати не тільки фактичний, але й оціночний аналіз творів, давати їм правильну естетичну оцінку, відрізнити неякісну, малохудожню музику від творів високохудожніх? Чи для цього необхідний пошук нових форм і методів в педагогічній роботі?

Розглянемо деякі результати експерименту, який був спрямований на формування у студентів прийомів самостійного оціночного мислення в умовах існуючої практики навчання, з'ясування способів науково-естетичної оцінки та вміння застосовувати їх в якості особистого методу орієнтації у сфері музично-естетичних цінностей. Завдання експерименту полягало у тому, щоб:

- визначити, в якій мірі в умовах існуючої практики навчання на музичних факультетах студентам вдається оволодіти вмінням самостійно давати естетичну оцінку музичним творам різних напрямків і жанрів, спираючись при цьому на засвоєний музично-теоретичний матеріал;
- з'ясувати роль інтелектуальної діяльності в цих процесах;
- визначити, яку психологічну функцію виконує інтелектуальна оцінка в побудові студентами свого ставлення до того чи іншого музичного твору: чи вона є тільки засобом пізнання, чи є також певним регулятором у з'ясуванні питання про те, як поставитись до певного твору, вважати його для себе важливим, значущими, цінним?

Для вирішення такого завдання була розроблена спеціальна діагностуюча методика, в основу якої був покладений метод залучення студентів до життєвих ситуацій шляхом зміни умов одного і того ж завдання.

Кожному студенту пропонувалось виконати експериментальні завдання двох типів:

1. Завдання на оцінку деяких спеціально відібраних музичних творів.
2. Завдання на “ціннісний вибір”.

В якості матеріалу були використані твори А.Аренського, Б.Бартока, Л.Ревуцького, М.Сільванського, Ф.Ліста, Б.Лятошинського, М.М'яковського, Ф.Пуленка, І.Стравінського, П.Хіндемита, А.Шенберга, Р.Шумана, Ф.Шопена, П.Чайковського, а також джазова музика і музика рок-ансамблів.

За допомогою завдання першого типу передбачалось отримати дані про зміст емоційної та інтелектуальної оцінки студентів. З цією метою після прослуховування музичних творів студентам, з якими проводився експеримент, пропонувалось спочатку відповісти на запитання, чи сподобались їм твори, а потім сформулювати думку про естетичну цінність цієї музики.

При виконанні завдань другого типу – завдань на “ціннісний вибір” музичних творів – студентам необхідно було вирішити друге завдання: серед запропонованих творів вибрати ті, які для них є найбільш значущими, цінними, здатними задовольнити їхні особисті естетичні потреби. Також пропонувалось кожній серії завдань, кожна з яких мала в собі три музичні фрагменти. Після програвання музичного матеріалу кожної окремої серії студенти повинні були вказати, який з трьох прослуханих творів міг би бути вибраним для їхньої фонотеки або фонотеки друзів. При цьому в кожній серії були присутні твори різних напрямків, жанрів, стилів. В одних звучала класична і сучасна серйозна музика, в інших – естрадна, джазова і рок-музика. Виконання такого типу завдань дозволило отримати відомості про переваги у виборі тієї чи іншої музики студентами, спрямованість їхніх естетичних смаків та особливості ціннісних орієнтацій. Співставлення результатів виконання кожним студентом завдань двох типів дало змогу з'ясувати питання, якій оцінці – емоційній чи інтелектуальній віддають перевагу студенти як способу орієнтації у сфері музики.

Звернемося до експериментальних даних (нижче будуть наведені результати дослідницької роботи, проведеної на музично-педагогічному факультеті РДГУ, в якому було задіяно 50 студентів). Насамперед слід відзначити, що лише окремі студенти показали вміння самостійно орієнтуватися в музичних творах різних напрямків, жанрів та стилів, виявляти їхнє художньо-естетичне значення. Більшість студентів при виконанні завдань на естетичну оцінку творів серйозної музики не виявили необхідних умінь, не змогли визначити естетичну цінність класичної та сучасної музики, яка пропонувалась їм для прослуховування. Так, фортепіанні твори Б.Лятошинського, Л.Ревуцького, М.Сільванського отримали низьку естетичну оцінку, в той час як твори цих композиторів входять до скарбниці української музичної класики, закріпились в концертному і педагогічному репертуарі. Аналогічні помилки були допущені студентами і при оцінюванні творів сучасних композиторів: Б.Бартока, Ф.Пуленка, П.Хіндемита, М.М'яковського. Багато студентів не змогли самостійно визначити естетичну цінність творів цих композиторів. Ці ж студенти, заперечуючи у своїх відповідях визнати естетичну цінність творів зазначених композиторів, в той же час дали високу естетичну оцінку рок-музиці.

Аналіз отриманих даних вказує на одну з причин виявленого у студентів низького рівня володіння вмінням самостійно виявляти естетичне значення музичних творів (навіть тих, які ними спеціально вивчались). Вона полягає в тому, що більшість студентів, з якими проводився експеримент, віддають перевагу у своїй оціночній діяльності емоційним враженням. Прийоми ж музичного мислення – прийоми фактичного і оціночного аналізу – і реалізовані за їх допомогою теоретичний і фактичний науковий матеріал використовувались досить рідко. Так, при виконанні експериментальних завдань, спрямованих на оцінку музичних творів, до прийомів інтелектуально-естетичної оцінки зверталися лише 5 студентів (10%). Решта студентів спиралась на прийоми музичного мислення при виконанні тільки деяких завдань. Так, 16 студентів (32%) скористались прийомами інтелектуальної оцінки двічі, при виконанні тільки одного з восьми запропонованих їм експериментальних завдань. У всіх інших випадках їхні висновки про естетичну оцінку музичного твору спиралась лише на емоційний підхід. Більшість студентів взагалі не зверталися до прийомів інтелектуальної діяльності. Основою для естетичної оцінки їм слугували тільки емоційні враження, емоційна реакція на маловідому музику. Це і приводило до того, що в їхній свідомості поряд з відомими науковими, естетичними оцінками творів співіснують також інші, ненаукові оцінки, які складаються в результаті

обмеженого, емпіричного пізнання (мислення).

Виникає запитання, чим пояснити той факт, що більшість студентів при виконанні експериментальних завдань “на оцінку” музичних творів опираються частіше на емоційну реакцію, а не на результати їх спеціального музично-теоретичного аналізу? Експериментальні дані дозволяють припустити, що це пов’язане з особливостями особистого ставлення, особистого розуміння, яке надають студенти як самому процесу засвоєння наукових прийомів оціночного мислення, так і їх використанню в якості особистого методу пізнання і орієнтації в сфері музики. Відповідаючи на запитання про те, чи потрібно спеціально працювати над формуванням прийомів естетичного аналізу й оцінки музичних творів, 33 студенти (66%) у своїх відповідях заявили, що робити цього не потрібно, оскільки їхній особистий музичний досвід, накопичені музично-слухові уявлення про особливості творів різних напрямків, жанрів і стилів дозволяють успішно орієнтуватися і на емоційній, чуттєвій основі, без використання теоретичного аналізу. На перший погляд, такі твердження можуть здатися справедливими, адже в багатьох випадках студенти давали правильну естетичну оцінку, спираючись тільки на емоційні враження (подобається їм музика чи ні).

Успішну орієнтацію ці студенти показали при визначенні естетичного значення музики класиків і романтиків. Це особливо стосується музики Ф.Шопена, П.Чайковського, дещо менше – Р.Шумана, Ф.Ліста. Проте в інших випадках, частіше всього при оцінюванні творів сучасних композиторів, опора на звичний емоційний спосіб орієнтації виявилась недостатньою. Прослухавши твори Б.Лятошинського і Б.Бартока, студенти дали їм низьку оцінку, показавши в своїх відповідях, що така музика не може подобатись: в першому випадку вона здалась їм нецікавою, а в іншому, – малозрозумілою.

Не може не турбувати і та обставина, що в багатьох відповідях міститься думка про нерозуміння студентами атональної і додекафонічної музики, яка за їхніми словами є неемоційною, викликає роздратування. Цей факт вказує на неповноцінний, помилковий характер тих особистих музично-естетичних смаків, які склалися в деяких студентів. Про це свідчать і дані про зв’язок змісту інтелектуальних оцінок, які студенти приписували музичним творам різних напрямків і стилів, з одного боку, і спрямованістю їхньої поведінки, з іншого. Показовими в цьому відношенні є підсумки зіставлення результатів виконання ними завдань другого типу (в яких потрібно було відбирати музику для організації особистої фонотеки). Студенти в багатьох випадках зупиняли свій вибір на малоестетичних творах. Прослухавши, наприклад, твори сучасної серйозної музики і рок-музики, 24 студенти (48%) у своїх відповідях заявили, що вважають найбільш цікавим, цінним, корисним для себе “мати в своїй фонотеці більше творів рок-музики”. Отже, в таких випадках студенти віддали перевагу емпіричній, чуттєвій основі, не спираючись на прийоми інтелектуального аналізу прослуханої музики. Навпаки, в тих випадках, коли відбір студентами тієї чи іншої музики в особисту фонотеку проводився на основі інтелектуальної її оцінки, перевага була на боці високохудожніх, естетично цінних творів.

Таким чином, показаний в експерименті студентами (більшість з яких вже працюють вчителями музики) рівень самостійної орієнтації у сфері музичної культури, здатність до самостійного музичного мислення виявилися досить низькими. Особливо хвилює, що самі студенти не усвідомлюють слабкості в розвитку особистого музичного мислення, не розглядають його як засіб формування особистого способу орієнтації у сфері музики, як основу для самовиховання музичних смаків.

У 26 студентів (52%) самооцінка особистої підготовки до самостійного аналізу та орієнтації в музиці виявилась неадекватно завищеною (не відповідає зафіксованим у досліді результатам). Ці студенти впевнені, що набутий ними теоретичний і фактичний багаж знань і вмій є достатнім для виконання функції вчителя музики.

Отриманий експериментальний матеріал дозволяє зробити деякі методичні припущення щодо вдосконалення процесу навчання студентів музично-педагогічного факультету.

У зміст педагогічної роботи слід, очевидно, включити спеціальне навчання студентів вмінню самостійно аналізувати естетичну і соціальну значущість творів різних напрямків і жанрів. У зв’язку з цим необхідно :

1. Вести спеціальну роботу з навчання студентів прийомом інтелектуальної оцінки творів;
2. На заняттях з музично-теоретичних і спеціальних дисциплін, поряд з використанням готових оцінок тих чи інших музичних явищ, які існують в музикознавстві, доцільно на основі спеціального підбору музичного матеріалу розвивати у студентів самостійне оціночне мислення;
3. Рекомендувати в процесі проведення занять написання студентами анотацій, доповідей, повідомлень на педагогічний репертуар, який ними вивчається, для вироблення прийомів естетичної оцінки музичних творів.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що отримані дані недостатні для повної, цілісної характеристики оціночного мислення всіх студентів, тим більше для характеристики їхніх музичних смаків та ціннісних орієнтацій. Однак отриманий експериментальний матеріал може слугувати досить вагомою основою для розгортання спеціального циклу психолого-педагогічних досліджень.

Проблема формування музичного мислення студентів не може вичерпуватися питаннями використання музично-теоретичних знань і вмій з метою виконання тільки фактичного аналізу музичних творів. Важливим питанням є пошук педагогічних шляхів формування у студентів наукових прийомів оціночного мислення, на яких базується розуміння суспільної значущості музично-естетичних явищ. Для успішного його вивчення потрібний комплексний підхід, опора на дані суміжних наук, на застосування розроблених в педагогічній психології формуючих методів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання. Навч.-метод. пос. для студентів вузу, вчителів музики. – К.: ІЗМН, 1997. – 248 с.
2. Рудницька О.П. Вчись цінувати прекрасне. – К.: Муз.Україна, 1983. – 112 с.
3. Рудницька О.П. Музика і культура особистості. – К.: Либідь, 1998. – 117 с.
4. Рудницька О.П. Формування музичного сприйняття в системі розвитку педагогічної культури майбутнього вчителя: Автореф. дис. ... доктора пед. наук. — К., 1994. – 42 с.
5. Художня освіта і проблеми виховання молоді: 36 статей. – К.: ІЗМН, 1997. – 164 с.
6. Коваль Л.Г. Взаимодействие учителя и учащегося в процессе формирования эстетического отношения средствами искусства: Автореф. дис. ... доктора пед.наук. – К., 1991. – 48 с.
7. Костюк А.И. Эстетические аспекты восприятия музыки. //Проблемы музыкальной культуры: Сб. статей. /Сост. И.Н.Юдин. – К., 1989. – Вып.2. – С.143-156.
8. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания: Уч. пособие. – М.: Просвещение, 1983. – 222 с.
9. Асафьев Б.В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. – Л.-М.: Музыка, 1973. – 144 с.
10. Мазель Л.А. Вопросы анализа музыки. – М.: Сов.композитор, 1991. – 275 с.
11. Медушевский В.В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки. –М.: Музыка, 1976. – 254 с.
12. Назайкинский Е.В. Оценочная деятельность при восприятии музыки. // Восприятие музыки. – М., 1982. – С.195-228.

Резюме. В статье рассматривается проблема формирования у студентов музыкально-педагогического факультета научных приемов самостоятельного оценочного мышления. На основе экспериментальных исследований авторы предлагают методику воспитания музыкального мышления студентов в процессе эстетической оценочной деятельности.

Ключевые слова: эстетическая оценка, музыкальное мышление, оценочное мышление, оценочная деятельность, ценностные ориентации.

Summary. The article outlines the problem of forming of the scientific artifices of individual thinking about valuation among the students of music-pedagogical faculty. On the basis of experimental research the authors suggest the methodics of upbringing of the musical thinking of students in the process of aesthetical merit activity.

Key-words: aesthetical valuation, musical thinking, merit thinking, merit activity.

Одержано редакцією 17.02.2006.

УДК: 37. 034

Л.П. УЛЬЯНОВСЬКА

ВОКАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ В УЧБОВОМУ ХОРОВОМУ КОЛЕКТИВІ: СПРОБА СТВОРЕННЯ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ

Резюме. В статті розглядаються основні питання створення сучасної концепції вокального виховання в учбовому хоровому колективі, в основу якої повинна бути покладена виконавська практика

Ключові слова: концепція, вокальне виховання, виконавська практика, учбовий хор.

Актуальне завдання сучасного хорознавства – перехід від емпіричного рівня до теоретичного. В такому його розділі, як „Вокальна робота в хорі”, досить низький рівень достеменності викладених положень і факторів, їх фрагментарність і безсистемність [2]. Тому сьогодні перед нами стоїть питання творення науково-обґрунтованої концепції вокального виховання в учбовому хорі, без якої не може розвиватися як теорія, так і методика вокально-хорової роботи.

В основу даної концепції повинні бути покладені запити виконавської практики. На сьогодні, тут ідеалом є хоровий колектив, здатний співати в різних вокальних стилях. Тому у вокальному вихованні необхідний пошук шляхів відступу від застиглих традицій академізму в звучанні хору. Сьогодні потрібний вокал темброво більш гнучкий, з чітким і виразним словом (подібні зразки дав нашому слуху мікрофонний спів і тепер цей досвід не можна не враховувати в хоровому співі). Однак повинні залишатися непорушними положення про те, що всі основні модифікації в звучанні голосу хорового співака повинні здійснюватися на основі фізіологічно раціональної техніки: звук, „опертий на диханні”, максимальне використання резонаторної системи, однорегістрової будови голосу та ін.

Сучасна виконавська практика ставить перед хоровими колективами надзвичайно складні завдання, які неможливо вирішити на старому методичному фундаменті. Проходить той час, коли диригент був головною фігурою хорового виконавства, а хор – якоюсь уніфікованою масою. Сьогодні ми все більше і більше маємо потребу в співакові-художнику: творчо ініціативному, багатому і в особистому, і в інтелектуальному, і в голосовому відношеннях (тут сумісна аналогія: індивід – суспільство; чим багатший в усіх відношеннях індивід, тим багатше суспільство). Подібно тому, як сучасний театр робить актор, так само центральною фігурою хорового виконавства (поряд з диригентом) стає співак хору. Тому нова концепція повинна переорієнтувати хорознавство на перехід від розділу „вокальна робота в хорі” до особистісно-конкретного – „виховання співака в хоровому колективі”. Тут важливо знайти правильну відповідь на запитання: „Чи можливо в хорі забезпечити

ЗМІСТ

<i>Хом'як І.М.</i> Аналіз експериментального навчання української орфографії	3
<i>Парасюк І.А.</i> Морально-етичні засади «Руської трійці»	8
<i>Слободян М.Б.</i> Педагогічне новаторство Волинської гімназії та його вплив на організацію навчально-виховного процесу Кременецького ліцею ХХ ст.	11
<i>Кравченко Т.В.</i> Сімейна модель соціалізації особистості в сучасних умовах	14
<i>Повалій Л.В.</i> Особливості виховання підлітків в різних типах неповної сім'ї	16
<i>Тимошук Н.С.</i> Духовно-моральне становлення молоді в умовах особистісно орієнтованого виховання	19
<i>Хримова О.Л.</i> Дослідження вихованості і особистісного розвитку підлітка з проблемної сім'ї	22
<i>Хролець О.І.</i> Дитинство як предмет психолого-педагогічного вивчення	26
<i>Янциур Л.А.</i> Розвиток у дошкільників інтересу до творів образотворчого мистецтва	29
<i>Стаднік Н.В.</i> Мотивація відповідальності у дітей шестирічного віку	34
<i>Коренева І.М.</i> Використання міжпредметних зв'язків у процесі розвитку спостережливості молодших школярів	36
<i>Іванова Л.І.</i> Визначення рівня літературної компетентності молодшого школяра	39
<i>Сіранчук Н.М.</i> Діагностика образномовленнєвих вмінь учнів початкових класів	43
<i>Крижанська Л.В.</i> Національні цінності в початковій школі при організації національно зорієнтованого навчально-виховного процесу	48
<i>Лопухівська А.В.</i> Формування соціальної і комунікативної активності учнів сільської школи	53
<i>Барсукова Л.М.</i> Втілення теоретичних засад історико-краєзнавчої пошукової роботи учнів в практику навчально-виховної діяльності сучасної загальноосвітньої школи	55
<i>Комарницька В.Л.</i> Концептуальні засади формування громадянської свідомості старшокласників	59
<i>Дмитрів О.В.</i> Використання методу ситуативного навчання на уроках англійської мови у загальноосвітніх школах.	64
<i>Трофімчук В.М.</i> Організаційні форми та методи художньо-конструкторської діяльності старшокласників	67
<i>Грицай Н.Б.</i> Формування пізнавальної активності учнів під час позакласних екскурсій у природу	72
<i>Ганчин Л.В.</i> Особливості навчання усного мовлення у духовних семінаріях	78
<i>Головань Т.М.</i> Дитячі притулки в Криму у II половині XIX століття	82
<i>Коваль В.В.</i> Моральне виховання неповнолітніх у пенітенціарних установах як один з основних стратегічних напрямів підготовки їх до соціальної адаптації в суспільстві	86
<i>Потапчук Т.В.</i> Пісня як засіб виховання дітей	91
<i>Димченко С.С.</i> Педагогічні погляди та диригентська майстерність Андрія Бобира	94
<i>Устенко К.О.</i> Оперно-хорова творчість М.В.Лисенка як засіб формування музично-естетичного мислення студентів	97
<i>Мельничук С.Ф.</i> Виконавське мистецтво і супроводжуючий його психологічний фактор – сценічне хвилювання	101
<i>Дем'яненко І.О.</i> Формування в учнів музичних шкіл навичок саморегуляції та контролю м'язового тону під час гри на гітарі	104
<i>Янциур М.С.</i> Індивідуальні навчально-дослідні завдання з професійної орієнтації при підготовці майбутніх вчителів трудового навчання	107
<i>Безкоровайна О.В.</i> Виховання духовної культури особистості студента засобами соціально-ціннісної діяльності	109
<i>Костюк Л.К.</i> Специфіка викладання навчальної дисципліни «Культурологія» в умовах інтеграції освітніх систем вищої школи України у європейський простір	115

<i>Никон О.К.</i> Організація самостійної роботи студентів з дисципліни „Основний музичний інструмент” в умовах кредитно-модульного навчання	120
<i>Яковенко Л.П., Шипунова Н.О.</i> Виховання музичного мислення студентів у процесі естетичної оціночної діяльності	123
<i>Ульяновська Л.П.</i> Вокальне виховання в учбовому хоровому колективі: спроба створення сучасної концепції	127
<i>Цапун Р.В.</i> Методи вивчення народного співу в студентському фольклорному колективі	129
<i>Рабченко Т.С., Демченко В.В.</i> Моніторинг як діагностична технологія виявлення готовності випускників вищих навчальних закладів до роботи з обдарованими дітьми.	132
<i>Озерянська А.П.</i> Загальна характеристика розвитку методики викладання іноземних мов у вищих навчальних закладах України (60-ті роки ХХ століття)	137
<i>Терещук М.А.</i> Музично-драматична діяльність, як засіб удосконалення навчально-виховного процесу на факультеті іноземної філології	140
<i>Літвінчук С.Б.</i> Формування технічного мислення студентів у процесі розв’язання продуктивно-технічних завдань із загальнотехнічних дисциплін	143
<i>Самчук С.А.</i> Художня інтерпретація музичного твору	146
<i>Лукач О.М.</i> До проблеми економічної соціалізації особистості в сучасних умовах	150
<i>Колбіна Т.В.</i> Шляхи оновлення змісту формування міжкультурної комунікації студентів економічного профілю в педагогічній системі вищого навчального закладу	152
<i>Бондарчук А.А.</i> Виховання у студентської молоді етики сімейних взаємин	155
<i>Дучинський С.В.</i> Теоретичні аспекти вокально-хорової виконавської діяльності	158
<i>Пелячик І.Ф., Крижановська Т.І.</i> Історичні аспекти проблеми творчого розвитку особистості засобами музичного мистецтва	160
<i>Кирда А.Г.</i> Визначення провідних тенденцій формування цілей освіти в розвинених країнах	164
<i>Свердлова Т.Г.</i> Формування в дітей комунікативних навичок і навичок спільної діяльності за допомогою японського досвіду групового виховання дошкільників	167
<i>Заблоцька Л.М.</i> Структура та зміст навчального процесу в початкових школах Великої Британії	172
<i>Шимків І.В.</i> Проблема оцінювання знань і моніторингу якості освіти в нормативних документах об’єднаної Німеччини	176
<i>Каур О.С.</i> Тенденції та пріоритети морально-етичного виховання підлітків у Франції	180
<i>Григорчук І.С.</i> Формування духовності в контексті християнської моральної свідомості.....	182
<i>Відомості про авторів</i>	185

Наукове видання

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ
І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 34

Заснований у 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 10.06.2006 р. Підписано до друку 30.06.2006 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 28,24. Обл. вид. арк. 28,67. Замовлення № 19/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

**О – 59 ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В
ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського
державного гуманітарного університету. Випуск 34. — Рівне: РДГУ, 2006. — 188 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики вищої і загальноосвітньої школи, теорії і методики виховання та розвитку учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, практичних працівників освіти, керівників загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20